

<https://doi.org/10.17048/AM.2023.232>

<https://videorium.hu/hu/recordings/51389>

Dr. Czeglédi László, Zentai Péterné: A digitális oktatás könyvtárpedagógiai vonatkozásai – hagyományos képzés vs. valóság

Dr. Czeglédi László

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Digitális Technológia Intézet, Humáninformatika Tanszék

czegledi.laszlo@uni-eszterhazy.hu

Zentai Péterné

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pedagógusképző Központ

zentai.peterne@uni-eszterhazy.hu

Absztrakt: Az előadás a könyvtárostánár képzés gyakorlati tapasztalatait és digitális korlátait veszi számba az online oktatás bevezetésétől a változások kialakulásáig (szerzői jog, fizikai korlátok stb.). Bemutatja, hogy milyen kényszer szülte megoldásokat kellett találni az új helyzetben, újra kellett gondolni az online is megvalósítható könyvtárhasználattal kapcsolatos tartalmakat, hiszen nem minden ültethető át az online térbe. Gyors reagálásként újabb IKT-eszközök, online felületek, alkalmazások használatát kellett megtanulnia hallgatóknak, tanulónak, szakvezetőnek egyaránt, illetve a korábbi ismereteket kellett felfrissíteni. Kihívásként jelentkezett, hogy meg kellett tanulni az online óratervezés módszertanát, s nem utolsósorban le kellett küzdeni az online platform miatt minden szereplőben kialakult szorongásokat (emberidegen környezet, távolságtartás, a személyes kommunikáció hiánya). A könyvtárostánár képzés esetében fokozottan megjelennek ezek a problémák a fizikai háttérből való kiszakított-ság miatt.

Létezhet-e könyvtárostánár képzés könyvtár és könyvek nélkül? A tanulságok megfogalmazása után felvetődik a kérdés: mi marad meg a régeből és mi alakul át? Mit jelenthet a jövőben az interaktív könyvtárpedagógia a hétköznapokban? Mi történjék, ha nincs lehetőség bevinni a könyvet és a könyvtárt az órára – vigyük be az órát a könyvtárba, akár virtuálisan is! Elkezdjük a hagyományos órák, óratervek módszertanát átültetni e-learning felületre ill. képzésekre (kísérő módszertani szeminárium feladataként). Megannyi kérdés válaszára, megoldásra vár, mert digitális oktatás van, ettől kezdve lesz, létezik, számolni kell vele a könyvtári területen működő intézményeknek is, akik eddig elsősorban csak a fizikai megjelenés és tapasztalat módszereivel dolgoztak.

Kulcsszavak: könyvtárostánár, online képzés, könyvtárpedagógia

LIBRARY PEDAGOGICAL AFFECTS OF DIGITAL EDUCATION – TRADITIONAL TRAINING VS. REALITY

Abstract: The aim of my presentation is to provide an overview of the practical experiences and digital limits related to teacher training programs in library science impacted by the COVID pandemic. Ranging from the introduction of on-line instruction until the implementation of the actual changes concerning copyright issues, physical barriers, etc., I will discuss the main aspects of the digital solutions responding to the specific necessity while keeping in mind that all components of face to face instruction cannot be transplanted into an online context. In addition to reconsidering the content of the given programs along with that of the new modes and means of online library use pupils, students, and teaching supervisors or mentors had to become familiar with new ICT devices, online surfaces and applications. Furthermore, a previously acquired knowledge-base had to be brought up to date as well. An additional challenge implied the need to learn the methodology of online lesson design and coping with anxiety impacting all participants involved in on-line learning. Consequently, one had to learn to deal with the resulting lack of personal communication and the alienating effect of the technology-dominated environment limiting human interaction via enforced distancing. The elimination of the physical aspects tends to exacerbate the challenges faced by librarian-teacher training programs.

The abovementioned problems call on the library profession to explore whether the respective programs can reach their objectives without actual books or libraries and decide what can be retained and what should be converted into new forms. In addition to investigating the feasibility of the concept of interactive library pedagogy, educators must also ponder the possibility of bringing the actual lesson into the library when incorporating books or the library in their physical selves into the instruction process is virtually impossible. We have started to transplant the methodology of traditional face to face classes and lesson plans into online surfaces and instruction schemes in the form of methodology seminars related to the respective teacher training programs. Accordingly, we have to accept that digital instruction is here to stay and is expected to have a major impact on the library sphere previously dominated by physical presence and experience.

Keywords: library teacher, online training, library pedagogy

1. Az „igazi” digitális oktatás kezdetei

Miért igazi? A kérdésre egyszerű a válasz, a pandémia kezdetéig csak kísérleteztünk, próbálkoztunk az oktatás kereteinek kitágításával a digitális világra történő kivetítésével. Mondom ezt úgy is, hogy 2002-ben indult a távoktatási szakunkon az első évfolyam. Körülbelül 17 év kellett ahhoz, hogy komolyra forduljon a helyzet; járvány, pandémia, zárt helyzetek, zárt és/vagy elkülönített emberek, közösségek. Amivel eddig csak próbálkoztunk, kísérleteztünk az valósággá vált. Sajnos nagyon durva körülmények között és rövid idő alatt kellett megtapasztalnunk a különböző élethelyzeteket. Számunkra sem volt könnyű, akik mögött már másfél évtizedes tapasztalat állt az online oktatás gyakorlatát tekintve. Ugyanakkor az éles helyzet volt az, ami kiélestitte azokat a problémákat, amelyeket a pandémia előtt végső esetben jelenléti oktatással ki lehetett váltani.

Miként képezzünk könyvtárosokat könyvek és könyvtárak nélkül? Hol van a határ, amikor mindenképpen valami fizikai háttérre szükség van, de ez biztonságosan nem kivitelezhető? Az új könyvtárostánár képzés (2017-ben indult) még inkább kiélezte a helyzetet, hiszen könyvek és könyvtárak nélkül kellett órákat, hospitálásokat, zárótanításokat tartani. A tapasztalat és a digitálisan feltöltött dokumentumok köre itt nem volt elég. A fókuszokat más irányba kellett állítani: online könyvtárhasználat; könyvtáros és használó online kapcsolatának fejlesztése; oktató-használó-könyvtáros együttműködése az online vagy akár a virtuális térben; és nem utolsósorban a digitalizálás kérdéseinek előtérbe kerülése (különösen a technika, a szolgáltatás és a szerzői jogok tekintetében).

2. Könyvtárpedagógiai irányok, lehetőségek

A könyvtárpedagógia kényes területet képvisel a különböző tudományterületek pedagógiai elképzelései között, mivel minden tudományterülettel összhangban kell lennie, lojálisnak, elfogadónak és ugyanakkor összehangoló, építőjelleget gyakorlatot kell mutatnia.

Többféle elképzelés létezik tartalmát és céljait illetően. Az egyik ilyen, amely a kritikai pedagógia ágához kapcsolódik, amelyet részben mi is alkalmazunk. Ez magába foglalja a befogadó és reflektív tanulást, tanítást; mechanizmusokat biztosít a gyakorló tanárok és a diákok számára, hogy értékeljék társadalmi, politikai és gazdasági helyzetüket, a társadalmi normákat. Az elmúlt években gyorsan nőtt a kritikai könyvtárpedagógia iránti fókuszált érdeklődés is. (Pagowsky – McElroy, 2016)

Gyakorlati oldalról pedig Arthur Chickering fogalmazza meg azokat az alapelveket, amelyeket nem csak az alapképzésben, hanem a könyvtárostánár képzésben is alkalmazhatunk, és sikerrel alkalmaztunk is. (Chickering – Gamson, 1987)

- A hallgatók és az oktatók közötti kapcsolat erősítése
- A tanulók közötti kölcsönösség és együttműködés erősítése
- Aktív tanulási technikák
- Gyors visszajelzés
- Hangsúlyozza a feladatra fordított időt
- Magas elvárásokat kíván
- Tehetségek és tanulási módszerek összehangolása

Ezektől az alapelvektől elválaszthatatlan Madeline Hunter mesterképzés modellje (ami a miénktől nem nagyon tér el) (Hunter, [1990])

- Előre jelző készlet (mit fog tanulni)

- Cél
- Bemenet (új tudás vagy készség)
- Modellézés (nézze meg, mit tanulnak)
- Megértés ellenőrzése (kérdések)
- Irányított gyakorlat (tanár – vagy könyvtáros-könyvtárostanárral – vezetésével)
- Önálló gyakorlat (egy feladat)
- Lezárás (megértés ellenőrzése)

3. Digitális pedagógia – könyvtárpedagógia

Ebben a fejezetben vissza kell térnünk az „igazi” digitális oktatás kérdéséhez. Régóta próbálkozunk az oktatás „gépesítésével”, automatizálásával, majd digitalizálásával (Fuchs, 1971).

Ugyanakkor paradox módon, amikor hirtelen szükség lett volna rá (ld. pandémia), hirtelen megakadtunk, és elég döcögösen indult meg az online élet az oktatásban. Kiderült, hogy az alkalmazott platformok egy része mégsem olyan jó, mint amilyennek hittük. Sok esetben nem voltak online szolgáltatatható, tanulást támogató dokumentumaink (szándékosan nem írtam tankönyveket, mert ott még rosszabb volt a helyzet). Az oktatók jelentős része nem volt felkészülve, felkészítve a váratlan helyzetre (és némelyikük ezt a hiányosságot menetközben sem tudta pótolni – vonatkozik ez közoktatási és felsőoktatási oktatókra egyaránt). Az oktatási és közművelődési, közgyűjtéményi intézmények egy része infrastrukturális téren sem volt felkészülve egy vis major közeli állapotra.

Ezekkel a körülményekkel kellett szembenézni a könyvtáros-könyvtárostanárral képzés területén is. A szak helyzetét nehezítette a fizikai környezet hiánya.

A feladat: könyv és könyvtár nélkül hogyan lehet könyvtáros, könyvtárostanárral képzést folytatni, és miként lehet a könyvtári gyakorló és zárótanításokat lefolytatni a diákokkal? Ehhez figyelembe kellett venni a következőket:

- A tudásnak kapcsolódnia kell a tanulási folyamat résztvevőinek megélt tapasztalatához, és azokból kell fejlődnie.
- Kapcsolatot teremteni az egyéni és a szélesebb közösségek tapasztalatai között.
- Rugalmas tantervek, autentikus anyagok, generatív témák és tanulható pillanatok közösen tervezve.
- A demokráciára és az egyenlőségre való törekvés a tanulási környezetekben.

4. A kezdetek nehézségei

2020. március 16-tól a járványügyi helyzet miatt digitális oktatás kezdődött a köznevelési intézményekben, amely jelentős és kihívásokkal teli változásokat indított el. A váltás hirtelen, erőteljesen következett be, ugyanis március 13-án pénteken délután jelentették be, s a pedagógustársadalom a tanulókkal, családokkal együtt akkor szembesült a ténnyel, hogy hétfőn fizikailag is távol egymástól, online formában kell tanítani, működtetni az iskolákat. A legenyhébb kifejezéssel elve is felkészületlenül ért mindenkit az átállás, ugyanakkor azonnal hozzáfogtunk a megoldások kitalálásához, noha ezen megoldások közül számos, bizonyos kényszer szülte megoldásnak bizonyult, a nem is igazán váltak be, nagyon hamar váltották is egymást a további ötletek. A folyamatos változtatás, újragondolások idejét kezdtük élni.

A digitális oktatás háttérének megteremtése körüli igyekezetünkben szembesültünk azzal, hogy egy sokkal fontosabb dologgal is nagyon hamar foglalkoznunk kell: a tanulókat és a szülőket támogatásával, akik, ha lehet, még a pedagógusoknál is jobban meg voltak ijedve az előttük álló kihívásoktól. Oda kellett figyelni a mentális egészségükre, a járványügyi helyzet miatt félelmükre, s rájöttünk, hogy a laptopok és az online tanterem felállításánál komolyabb feladat őket lelkileg támogatni. Ráadásul úgy, hogy fizikailag távol voltunk egymástól.

Az iskola életét felborító online oktatás teljesen átszervezte a hallgatókkal való szakmai munkát is. A 2019/2020-as tanév 2. félévében – áprilistól májusig – 4 nappali és 3 levelezős könyvtárpedagógia szakos hallgató zárótanítását terveztük be, a zárótanítások időpontja is ki lett már jelölve némely esetben. Ebben a helyzetben ért minket az átszervezés.

Egyik első feladataim közé tartozott a hallgatókkal való kapcsolatfelvétel, hiszen oldani kellett azt a félelmet bennük, hogy veszélybe kerül a zárótanítás megvalósítása, s ennek hosszú távú következményei is lehetnek a ta-

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

nulmányaik tekintetében. Ezzel párhuzamosan a saját osztályom tanulóinak felkészítése is zajlott a váratlan helyzetre, hogy leküzdve a sok nehézséget, kiszámíthatatlan eseményt, törekedjenek arra, hogy a zárótanítások megvalósulhassanak, vagyis tegyenek meg hamar és mindent azért, hogy az otthoni tanuláshoz szükséges környezetet megteremtsék (pl. nyugalmas helyiség, kényelmes bútorok) és a megfelelő IKT-eszközöket beszerezzék. Elgondolható, hogy nem minden esetben sikerült ezt zökkenőmentesen megoldani.

A gyakorlóiskolai szakvezető kollégák munkájának segítésére a szakmódszertanos kollégáktól érkezett a szakmai segítség. Az online órák és zárótanítások dokumentációját rövid határidőn belül elkészítették, így hamar el tudtuk kezdeni az online tanítások tervezését.

A hallgatókkal való egyeztetések során sürgősen megoldandó feladat volt, hogy újra kellett gondolni az online is megvalósítható könyvtárhasználattal kapcsolatos tartalmakat, hiszen nem minden ültethető át az online térbe. Az addigiak közül számos tervezés az enyészeté lett, hiszen semmiképpen nem lehetett átültetni vagy a témát vagy az alkalmazni kívánt módszert a digitális térbe, így új az témák, osztályok, csoportok megtalálása plusz nehézséggé jelentkezett.

Végül az alábbi témákban tartottuk meg az órákat:

- A könyvtártörténet kezdete. Az ókori könyvtárak
- Milyen pályát válasszunk?
- Helyesírás – online szótár használata
- Művészet és kultúra az online térben
- A reformkor, Kölcsey Ferenc munkásságának előkészítése
- Madarak és fák napja
- Információ- és forráshasználat: a Könyvtárostánárok Egyesületének megismerése, a szakmai segítségnyújtás lehetőségei

Az órák tartalmához kapcsolódóan komoly kihívást jelentett a megfelelő platformok, alkalmazások megtalálása, sok egyeztetést igényelt a hallgatóval az, hogy mit lehetett újként alkalmazni, hogy a tanulók tudjanak is bánni vele az órán, ugyanakkor kénytelenek is voltunk céljaink érdekében új alkalmazásokat is beépíteni az órába. Ezek mind rizikófaktoroként voltak jelen a megvalósításban. (Vö. Antal – Czeglédi, 2022)

- Google meet – Classroom (új volt a platform, meg kellett szokni, másfél év alatt megszerették)
- Learningapps, (ismerték, szeretnek vele dolgozni)
- EKKE könyvtári katalógus (ismerték, de mindig érdeklődve keresnek az adatbázisban))
- Youtube (ismerték, kevésbé céltudatosan használták)
- tervezz.velunk.hu (nem ismerték, a téma miatt érdekesnek tartották)
- felvi.hu (nem ismerték, érdeklődtek iránta, továbbtanulás előtt álltak)
- <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/index> (ismerték, de nem rendszeresen használták)
- <https://artsandculture.google.com/> (nem ismerték az adatbázist, tetszett a tanulóknak)
- <https://forms.gle/q5onxsZKQsyPTxjD7> Kérdőív az óráról (nem ismerték, megszerették)
- www.arcanum.hu (nem ismerték)
- <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu> (nem ismerték)
- Google Drive
- Padlet (nem ismerték, érdekesnek találták, szívesen dolgoztak vele, megszerették)
- Quizizz (nem ismerték, megszerették)

Az online órák óraterveinek hamar el kellett készülniük, s ezzel egyidőben pedagógusnak, hallgatónak egyaránt fel kellett frissítenie az IKT-eszközök, online felületek, alkalmazások használatának ismeretét, esetlegesen újjak alkalmazását kellett megtanulni.

Az órák tervezésénél a forma és az időkeret (20 perc) merőben új volt tehát, ugyanakkor az ismerős módszertan segítségünkre volt. A RJR technikát alkalmaztuk. Komoly fejtörést okozott a kooperativitás (páros munka, csoportmunka) tervezése és megvalósítása az online térben.

A tervezési dokumentumok elkészülte ugyanakkor csak egyik összetevője volt a sikeres órátartásnak, hiszen a megvalósításnál nagy szerepet játszottak egyéb tényezők, melyekkel számolnunk kellett, pl a technikai háttér, feltételek különbözősége a tanulóknál, s nem kis hangsúllyal esett latba a digitális írástudás tanulóknál fellépő különbözősége is. Tapasztaltuk is, hogy ezeken a területeken jelentősek az eltérések, s ez nehezítette munkánkat.

5. Végül ...

Tanulni kell a történetből az oktatóknak, a szakvezetőknek, a hallgatóknak, diákoknak és nem utolsó sorban az intézmények vezetőinek, fenntartóinak egyaránt mert a digitális oktatás és a digitális könyvtárpedagógia már létezik és létezni fog, sőt fejlődik. Ha nem tartunk lépést a filozófia, a politika, az elmélet és a technológia fejlődésével, akkor óhatatlanul lemaradunk (kicsit már le is vagyunk maradva).

Irodalomjegyzék

Antal, P., Czeglédi, L. (2022). The Implementation of E-Learning Solutions at the Eszterházy Károly Catholic University: Experiences and Results. In: *Journal of modern educational review* 12:7, 487-500.

Chickering, A. W., Gamson, Z. F. (1987). Seven principles for good practice in undergraduate education. Washington, D.C., American Association for Higher Education. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED282491.pdf>

Fuchs, W. R. (1971). Az új tanulási módszerek. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kvk.

Hunter, M. [1990]. The Madeline Hunter model of mastery learning. <https://www.csun.edu/sites/default/files/Holle-Lesson-Planning.pdf>

Pagowsky, N., McElroy, K. (2016). Critical Library Pedagogy Handbook Vol. 1-2. ACRL <https://www.ala-tore.org/content/critical-library-pedagogy-handbook-2-volume-set>